

homoformos, darybiškai susiję žodžiai ir pan. Taip pat nurodoma, kaip suprasti žodžio gramatinę charakteristiką, kaip pateikiama skirtingos reikšmės ir vartojimo pavyzdžiai.

Atrenkant žodžius, buvo remiamasi V. Žilinskienės ir L. Grumadienės lietuvių–rusų kalbų minimaliuoju žodynu (valstybinės kalbos III kvalifikacinės kategorijos), Z. Babickienės ir A. Bareikytės „Lietuvišku paveikslėlių žodynu“, „Slenksčiu“ (kalbos mokėjimo turinio aprašu, atitinkančiu valstybinės kalbos II kvalifikacinės kategorijos nustatytus reikalavimus) ir „Aukštuma“ (tada dar tik rengiamu spaudai III kvalifikacinę kategoriją atitinkančio kalbos mokėjimo turinio aprašu), lietuvių kalbos vadovėlių „Po truputį“, panašiais kitų kalbų žodymais. Taigi galima teigti, kad žodžiai ir žodžių junginiai pateikti tikrai tie, kurių reikia tiek pradedančiam, tiek ir šiaip taip susižinančiam lietuviškai kitakalbiui.

Žodžiai išsamiai apibūdinami gramatikos požiūriu: pateikiamos linksniavimo, asmenavimo, kirčiavimo paradigmos, veiksmažodžių valdymas, atskirai išskelti priešdėliniai veiksmažodžiai (iš tikrųjų mažai kalbą mokančiam žmogui, ypač ne filolögui, priešdėliniai veiksmažodžiai yra tikras galvosūkis – jis ne iš karto nustato, kad *nusikirpti* yra vedinys iš *kirpti*, ir nesupranta, kodėl kokiame nors žodyne yra *nusiminti*, o nėra minėtojo *nusikirpti*). Gal kiek neįprastas atrodo ir neigiamų veiksmažodžių pateikimas atskirai, bet juk skiriasi tranzityviųjų veiksmažodžių su neiginiu valdymas!

Žodžių reikšmės iliustruojamos tikrai vykusiais pavyzdžiais – ar žodžių junginiais, ar konstatuojamaisiais, klausiamaisiais, šaukiamaisiais sakiniais, ar dviejų replikų dialogais (pvz.: *Kiek laiko jums reikės, kad baigtumėte darbą? – Dviejų dienų*). Pavyzdžiai iliustruoja ir veiksmažodžių valdymą (nors visur jis nurodomas ir

kláusimais), ir kaitymo ypatumùs (pavyzdžiui, prie įvardžio *aš* pateikiama sakinių su kitais linksniais, taip pat ir *Aš pasiimsiu savo daiktus*, t. y. parodoma, kad reikia vartoti savybinį įvardį *savo*, o ne *mano*).

Kartu su kitais priedais duodamas gramatikos „sivadėlis“: vardažodžių linksniavimo, veiksmažodžių asmenavimo lentelės, taip pat visų kaitomų kalbos dalių kirčiavimo paradigmos. Kita dalis – tam tikrų leksinių grupių sąrašai, pvz., spalvos, drabužiai ir jų dalys, savaitės dienos, piešiniai pavaizduota, kuo skiriasi *storas* nuo *plono*, kiek yra *viena trečioji*, kaip pasakyti laiką ir pan.

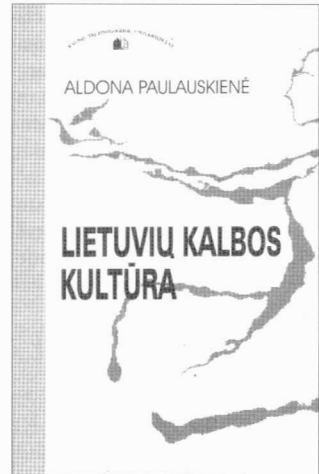
Didžiąją žodyno dalį užima žodžių rodyklė anglų, prancūzų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbomis. Tai itin paranku pradedantiems, kuriems kartais per sunku suprasti lietuviškus žodžių apibrėžimus ir pavyzdžius (nors ir visi žodžiai būtų žinomi).

Tai pirmas toks lietuvių kalbos mókomas žodynas, tad jo autorės Z. Šimėnaitė, M. Norkaitienė ir ypač darbo vadovė R. Šepetytė tikrai vertos padėkos. Galima dar pridurti, kad turimas rezultatas neatpažįstamai skiriasi nuo sumanymo – 1995-aisiais buvo ieškoma, kas galėtų imtis labai greitai parengti trumpų žodynelį kitakalbiams – na, kad ir kompiliaciją, bet kokį. Bet autorės tokio rašyti nepanoro... (*Joana Priušauskaitė*)

A. Paulauskienė. **Lietuvių kalbos kultūra**. Kaunas: Technologija, 2000. 255 p.

Nuo Aldono Pupkio ir Arnoldo Piročkino vadovėlių pasirodymo jau skaičiuojame dešimtmečius. Tuo metu šie vadovėliai atliko jiems skirtą vaidmenį, tačiau laikas viską pakeitė – ir kalbos padėtis pasikeitė, ir daug sociolingvistinių pokyčių įvyko, ir apskritai anų vadovėlių dvasia visiškai

nebeatitinka naujų gyvenimo realijų. Pagaliau patys vadovėliai, trinti ne vienos studentų kartos, šiandien jau kone bibliografinė retenybė tapo, o A. Pupkio vadovėlis ne filolögams apskritai kažin ar įkandamas. Per tuos metus šia tema vis atsirasdavo nedidukų brošiūrų, pratybų knygelėlių, rašomų pačių gyvo reikalo spiriamų dėstytojų, tačiau išsamesnės monografinio pobūdžio knygos, kurių galėtų rimtai studijuoti studentai ne filolögai, nebuvo. Taigi naujo kalbos kultūros vadovėlio tiesiog verkiama reikėjo.

Autorės jau nuveikti darbai ir kvalifikacija neleidžia abejoti monografijos profesionalumù ir naudingumù. Juk aišku, kad čia sukoncentruota ir „Kalbos praktikos patarimų“, ir dviejų knygų apie žodyno ir gramatikos normas, ir nuolatinio darbo su studentais patirtis. Nors paantraštelė parašyta, kad tai monografija, mančiau, kaip vadovėlis knyga irgi bus labai neprasta.

Pradžioje pateikiama bendriausia informacija apie baltų kalbas, lietuvių bendrinės kalbos raidą ir jos vingius. Įdomu, kad šis įvadas neprograminis. Aišku, vadovėlio autorė čia niekuo dėta, tai programų sudarytojų pozicija, tik tada norėtųsi iš jų sužinoti – kokioms iš tiesų yra tos beįdrosios žinios, privalomos u n i v e r s i-

te to diplomą turinčiam specialistui (na ir kas, kad jis ne humanitaras)?! Turint galvoje pastarųjų metų mokyklinių egzaminų reformas, universitetų atsiskaymą tikrinti būsimųjų studentų žinias, klausantis LTV „Klausimėlio“, bendraujant su pirmųjų kursų studentais (tarp kurių jau ir beraščių pasitaiko), tikrai neatrodo, kad šitos elementarios žinios gali būti neprograminis.

Toliau monografijoje pateikiamas išsamus kalbos kultūros kursas: tartis ir kirčiavimas, žodyno normos ir pažeidimai, žodžių darybos problematika ir gramatikos dalykai – giminė, skaičius, linksniai su prielinksniais ir be jų, įvardžiuotiniai žodžiai, laipsnių formos, veiksmazodžio formos, veiklo formos, rūšies formų reikšmė ir vartojimas, tarnybinės kalbos dalys. Daugiau dėmesio skiriama žodžių darybai. Šiandien ne filologams tai ypač aktualu – juk kiekvieną profesionalą užgriūva naujų terminų lavina, o kaipgi juos darysiesi arba versiesi, jei neišmanai žodžių darybos!

Vertingiausi knygos bruožai ateina ir iš ankstesnių autorės darbų – tai dažnai netradicinis vieno ar kito taisyso matymas, nevengimas polemizuoti su pripažintais autoritetais ir kritiškai juos vertinti, taisyso pagrindimas, didesnis dėmesys kalbos taisyklingumui, o ne normos pažeidimui. Juk dažnai ne filologų pasakoma, kad reikia taip ir taip, ir viskas. O smalsiam studentui rūpi ir reiškinų priežastys (tiesa, kalboje ne viską įmanoma paaiškinti – ir tai labai stebina tikslųjų mokslų atstovus). O jei ko neįtikina auto-

rės teiginiai, nieko baisaus – lieka labai daug erdvės polemikai su studentais: diskusija – bene veiksmingiausia studijų metodika. Vadinasi, knyga bus naudinga ir studentui, ir dėstytojui. Pagaliau imponuoja pats kalbos kultūros, kaip mokomojo dalyko, suvokimas – visoje knygoje atsiribota nuo primityviai ir siaurai (deja, auditorijose tai ne taip reta, kaip norėtusi) suvokiamos kalbos kultūros: „Kalbos kultūra yra ne vien tik praktiniai taisyso, klaidų sąrašai, bausmės už jas, bet ir socialinės lingvistikos šaka, tirianti kalbos priklausymą nuo ja kalbančių žmonių gyvenimo sąlygų, nuo vertybių supratimo, nuo visuomenės mentaliteto kaitos. Čia nėra taip paprasta, kaip daugeliui atrodo.“ Būtent šiuo aspektu monografija turėtų būti didžiai įdomi ir naudinga būsımajai nefilologinei inteligentijai, ir studentui, ir dėstytojui.

Knygos pristatymo prōga nėra nei vietos, nei reikalo imtis išsamios kritinės analizės, todėl čia tik dera prisiminti, kad geriausia kritika – parašyti geriau. Rėbėgšmais galiu paminėti, kad tokioje knygoje tikrai neturėtų būti korektūros klaidų. Gal „Technologijos“ leidyklai naujiena filologiniai leidiniai? Galima tik pasidžiaugti, kad jau rengiamas naujas pataisytas leidimas. Matyt, tikrai grūdas krito į tuščią dirvą, nes pirmasis tiražas jau baigiamas išgraibstyti, knyga tapo „bestselleriu“... – čia man parūpo pamatyti, kaipgi autorė taiso šią anglybę, deja, neradau net menkiausios taisyso rodyklės. O būtų neblogai. (*Antanas Smetona*)

J. Vaskelienė. **Darybiniai sinonimai.** Šiauliai: K. J. Vasiulaisko įmonė, 2000. 82 p.

Šią mokomąją knygą sudaro dvi dalys. Pirmoje (teorinėje) dalyje apibrėžtas darybinių sinonimų statusas, aptarti jų atsiradimo ypatumai, specifinės savybės, skirtumai nuo kitų tipų sinonimų. Darybiniais sinonimais laikomi vienai darybos kategorijai priklausantys dariniai, turintys tą pačią šaknį. Antroje (praktinėje) dalyje analizuojami veiksmazodžių abstraktai. Remdamasi DŽ mēdžiaga, autorė nustatė, kad veiksmazodžių abstraktų darybos kategorijoje sinoniminiai santykiai gali susiklostyti tarp 49 priesagų ir 5 galūnių vedinių. Iš viso buvo sudarytos 125 darybos afiksų (priesagų ir galūnių) kombinacijos, išnagrinėta 660 sinonimų eilučių.

Studijų vadovas pirmiausia skiriamas filologijos specialybių studentams, magistrantams, taip pat lietuvių kalbos dėstytojams, mokytojams. (*Algirdas Malakauskas*)

PATIKSLINIMAS

„Gimtosios kalbos“ š. m. nr. 2, p. 6 prie svetimos kilmės žodžių priskirtas ožka. Tai netiesa. Šis žodis yra vyriškosios giminės daiktavardžio ožys vedinys, taigi tikrų tikriausias lietuviškas žodis, paveldėtas iš senų senovės ir turintis atitikmenų kitose indoeuropiečių kalbose, plg. la. *āzis*, pr. *wosee*, skr. *ajā* ir kt.

Zigmas Zinkevičius